

АКТИВІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Ареф'єв С.О д.е.н., доцент., Білоус В.М. магістр

Київський національний університет технологій та дизайну

Анотація. У статті викладено результати досліджень у сфері розвитку інноваційної діяльності інформаційних технологій, запропоновані заходи поліпшення інноваційної діяльності на різних рівнях управління на основі удосконаленої інформаційної системи. Автором аналізується роль інновацій в зростанні економіки держав, проблеми інноваційного розвитку нашої країни, досліджується взаємозв'язок між впровадженням інновацій та рівнем розвитку.

Ключові слова: інновація, інноваційний розвиток, інформаційне забезпечення, інформаційні технології, інноваційна діяльність.

АКТИВИЗАЦИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ НА ОСНОВЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Арефьев С.А. д.э.н. доц., Билоус В.М. магистр

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Аннотация. В статье изложены результаты исследований в сфере развития инновационной деятельности информационных технологий, предложены пути улучшения инновационной деятельности на разных уровнях управления на основе усовершенствованной информационной системы. Автором анализируется роль инноваций в росте экономики государств, проблемы инновационного развития нашей страны, исследуется взаимосвязь между внедрением инноваций и уровнем развития.

Ключевые слова: инновация, инновационное развитие, информационное обеспечение, информационные технологии, инновационная деятельность.

ACTIVATION OF INNOVATIVE ACTIVITY OF ENTERPRISES BASED USE OF INFORMATION TECHNOLOGY

Arefiev S.O., Bilous V.M.

Kyiv National University of Technology and Design

Annotation. The article presents the results of research in the field of innovation of information technology, offered ways to improve innovation at various levels of government on the basis of an improved information system. The author examines the role of innovation in growth of economies, problems of innovative development of our country, we investigate the relationship between innovation and the level of development.

Keywords: innovation, innovative development, information technology, information technology, innovation activity.

Постановка проблеми. Історично так склалось, що будь-яка діяльність, та всі сфери нашого життя, потребують інформаційної підтримки, адже з її допомогою стало набагато легше та зручніше опрацьовувати великі об'єми інформації.

Кожен день в світі вдосконалюються і розробляються нові деталі ІТ-сфери, кожної хвилини у всіх куточках земної кулі впроваджуються все нові і нові інноваційний технології, процес вдосконалення сфери інформаційних технологій з кожним днем набирає все більших обертів.

На сьогоднішній день, нестабільність та кризове становище економіки загострює проблему раціонального використання та ефективного вкладення ресурсів та коштів, проте найперспективнішим і ризиковим напрямком зараз є саме інноваційна сфера,

зокрема в інформаційній галузі, що дає можливість для модернізації праці в компанії, скорочення витрат і підвищення потенціалу виробництва. За останніми дослідженнями виявлений сприятливий вплив інноваційних підходів в ІТ-сфері на життя суспільства, збільшення обсягів виробництва на підприємствах, впровадження нових робочих місць та створення нових послуг.

Аналіз останніх досліджень та невирішена частина проблеми. Питанням інноваційного розвитку та інноваційних процесів присвячена велика кількість досліджень. Зокрема, в роботах Й.Шумпетера[10], Р.Кантера[2], П.Харіва[8] та ін. Суттєвий внесок у дослідження інноваційної діяльності на рівні підприємства та держави внесли такі вітчизняні науковці, як Л.Ганущак-Єфіменко[1], М.Шкода[9], О.Пальчук[5] та ін., які у своїх працях висвітлюють, що саме держава створює сприятливий інноваційний клімат в економіці країни, що забезпечує стимулювання інновацій.

У роботах таких вчених, як О.Орлик[2], О.Єсіна[2], А.Сіленко[7], А.Олійник[3], О.Савва[6] та ін. наголошується, що використання інформаційних технологій в інноваційній діяльності збільшує їх прибутковість і виступають одним із суттєвих каталізаторів НТП.

Разом з тим, не зважаючи на достатньо велику кількість публікацій у сфері інноваційної діяльності та інформаційних технологій, напрямок дослідження, а саме синергетичне поєднання інноваційної діяльності та інформаційних технологій, не можна вважати вичерпною, а саме – специфіку інноваційної діяльності з використанням інформаційних технологій.

Мета дослідження: обґрунтувати напрямки розвитку інноваційної діяльності на основі використання інформаційних технологій.

Результати дослідження. ХХІ століття увійшло в історію, під назвою: «Епоха інформаційних технологій». Інформаційні технології, настільки глибоко увійшли в сучасне життя суспільства, що зараз без них, ніхто не уявляє свого життя. Інформаційна сфера, дуже стрімко розвивалася, з моменту її появи, вона постійно модернізувалася, в неї вносилися, все нові і нові інноваційні рішення. Цей процес набирає обертів, щодня в Україні і в усьому світі розробляються сотні тисяч нових програм і рішень, що дозволяють поліпшити цю область життя суспільства.

Трактування інновації Й. Шумпетером як змін з метою впровадження і використання нових видів споживчих товарів, нових виробничих і транспортних засобів, ринків і форм організації у промисловості [10] є прикладом першого підходу. Ще одним підтвердженням даного погляду є визначення Кантера: інновація – “це процес втілення у життя будь-якої нової ідеї, що пропонує вирішення якоїсь проблеми”. Новаторськими серед інших є ідеї, спрямовані на реорганізацію виробництва та зниження його собівартості, комплексний збір складно-технічної продукції. Новаторство – це задум, прийняття і втілення у життя нових ідей, процесів, продукції і послуг [2].

Інновація - це продукт інтелектуальної діяльності людини, викликане потребою підвищення рівня життя, що спричинило за собою впровадження конструктивно нових рішень в існуючу область знань, так само значно покращений існуючий продукт в сфері застосування інновації, який дозволяє забезпечити приріст якісної, ефективної, затребуваної продукції ринком. Інновації притаманні всім сферам людської діяльності [3,с.8-15].

Питання переходу України до інноваційної моделі розвитку привертає до себе дедалі більшу увагу науковців, політиків, практиків бізнесу. Зважаючи на сучасні тенденції розвитку світової економіки, стає все очевиднішим, що лише на цьому шляху національна економіка може зайняти належне місце у світовому ринковому середовищі. Створення відповідних стимулів для поширення інноваційної моделі економічної поведінки українського бізнесу стає пріоритетним завданням економічної політики держави [1,с.2].

Важливу роль у стимулюванні інноваційної діяльності відіграє держава, формуючи сприятливий інноваційний клімат в економіці та інфраструктурі забезпечення досліджень і розробок, включаючи національні служби науково-технічної інформації, патентування та ліцензування, стандартизації, сертифікації, статистики; оцінювання можливих негативних наслідків інновацій [9,с.2].

Інформаційне поле настільки ж невидиме для безпосереднього спостереження, як гравітаційне чи електромагнітне, але воно здатне структурувати все, що виявляється „усередині” його, за певними лініями і напрямками. Невидиме управління не викликає протесту, оскільки створюється враження, ніби людина всі рішення приймає вільно й тільки сама. В інформаційний простір вкладаються ідеї, які створюють відповідний настрій і мотивацію; це може реально змінити ситуацію в суспільстві, створивши психологічний вектор її розвитку в заданому напрямі. Якісно новий рівень сучасних інформаційних технологій дозволяє вже в глобальних масштабах оперативно впливати на масову свідомість, формувати й безперешкодно контролювати її. Нині інформаційні технології стали істотним компонентом соціальної реальності й можуть розглядатися як фактор, що впливає на всі сфери життєдіяльності суспільства [7, с.3-4].

Активне користування інновацій в інформаційній сфері призвело до збільшення конкуренції на ринку. Пальму першості в списку країн активно впроваджують інновації в ІТ-сфері є індустріально розвинені країни, такі як: США, Японія, Сінгапур, країни Європи, і т.д., країни, що розвиваються;на жаль, сильно відстала в цьому питанні – Україна, що знаходиться всього лише в шостому десятку рейтингу.

На місце в рейтингу впливають величезна кількість факторів:

- політичні умови;
- законодавство;
- розвинена інфраструктура;
- рівень освіти населення;
- активне використання інновацій в ІТ-сфері;
- ефективність правової системи;
- наявність зайвого бюрократизму та корумпованості;
- наявність висококваліфікованих працівників.

Модернізація ІТ галузі мало вивчена, зважаючи юності галузі в цілому. В даний час, погано представляються кошти для формування і вдосконалення інноваційних робіт, плани підвищення інноваційних продуктів теж досить розмиті, але всі вони є імпульсами для подальших робіт.

Рейтинг України, в порівнянні з іншими країнами, за інноваційною спроможністю постійно знижується, причиною цього є брак коштів, які в недостатній кількості

виділяються на інноваційну діяльність, через це йде на спад конкурентоздатність підприємств, освіти, науки та інших сфер діяльності[5, с.3].

В той же час, приклад багатьох країн підтверджує, що саме національна підтримка інноваційної складової є запорукою успіху у подальшому розвитку та покращенню рівня життя. Одним з пріоритетів Фінляндії – невеликої країни з населенням близько 5 млн., яка майже немає природних ресурсів, є інновації. Фінляндія – це країна-лідер, в якій значну увагу приділяють національній інноваційній системі. Головними аспектами розвитку інноваційної економіки Фінляндії є активна державна політика інновацій, безкоштовна високоякісна освіта, активна участь бізнесу в розробці та впровадженні інноваційної продукції. Держава, навчальні заклади, дослідницькі лабораторії та приватний бізнес об'єднали свої зусилля задля технологічного розвитку. Держава є основним механізмом, який фінансує науку через прямі асигнування університетів, установ академії наук та державні фонди підтримки науки. В той час, як академія наук переважно фінансує фундаментальні дослідження, державні фонди, найбільшими з яких є «Текес» та «Сітра», вкладають кошти в розробки, орієнтовані на бізнес. «Текес» фінансує технологічні дослідження та розробки, а «Сітра» – венчурний фонд, що робить капіталовкладення в яскраві та сміливі ідеї й фінансує нові компанії на початковій стадії діяльності або за умов їх розширення [5, с.4].

На сьогодні інноваційна діяльність здійснюється не тільки в умовах ризику, а й в умовах систематичної перманентно зростаючої невизначеності, зумовленої глобалізацією економічних процесів, ускладненням схем взаємодії між ринковими суб'єктами, прискоренням науково-технічного прогресу. Знизити невизначеність у системі підтримки прийняття рішень можна як за рахунок придбання інформації, та і за рахунок адекватного опису подій на основі інформації, що маємо.

Розглядаючи, інформаційні технології (зокрема, на підприємстві) в системі управління задовольняють інформаційні потреби всіх без виключення співробітників підприємства, які мають справу з прийняттям рішень. Основною причиною невдач з впровадженням інформаційних технологій на вітчизняних підприємствах є в більшості випадків недосконалість технічних засобів та відсутність або слабка методологія їх впровадження та використання. Сучасні інформаційні технології стають одним із найбільш прибуткових секторів економіки[2].

На міжнародному рівні широко використовується інтегральна оцінка стану розвитку інноваційної системи на основі інформації. Україна представлена у кількох міжнародних рейтингах, які оцінюють інноваційний потенціал, технологічну та інноваційну конкурентоспроможність. Найбільш авторитетними є Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index), Глобальний індекс конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index), Інноваційне табло ЄС (Innovation Union Scoreboard), Індекс інноваційного розвитку від агентства Bloomberg (Bloomberg Innovation Index).

Глобальний індекс інновацій (ГІІ) у 2015 році охоплював 141 економіку світу, серед яких Україна посіла 64 місце в рейтингу, поступившись на 1 позицію порівняно з показником 2014 року. За період 2010-2015 рр. позиція України в ГІІ коливалась в межах 60-71 місця, тобто значного покращення показників, які впливають на розрахунок даного індексу, не відбувалося.

Джерело: Доповіді серії “The Global Innovation Index” за відповідні роки. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.globalinnovationindex.org>

Рис. 1. Динаміка ГІІ, груп його складових та Індексу інноваційної ефективності для України за 2010-2015 рр.

Ураховуючи, що вони є чинниками, які формують основу для розвитку інноваційної діяльності, необхідно здійснювати якісні перетворення, які стосуються політичного, регуляторного та бізнес середовища, зокрема: ефективності роботи уряду (109 місце у 2015 р.), політичної стабільності (110 місце), якості регуляторної політики (112 місце), верховенства права (114 місце), легкості отримання довідки про неплатоспроможність (121 місце). Також низькими залишаються показники розвитку інфраструктури: валове нагромадження капіталу у % ВВП (140 місце у 2015 р.), екологічна стійкість (121 місце), урядові он-лайн сервіси (112 місце), використання ІКТ (89 місце).

За результатами здійснення інноваційної діяльності, куди входить створення нових знань і технологій та творча складова, Україна у 2014-2015 рр. посідає досить високі позиції (рис. 1). Слабким місцем є група показників “Існуючі умови для розвитку інновацій”. Вона включає 5 складових: інституції, людський капітал, інфраструктура, показники ринків, бізнес досвід. Найгіршими впродовж останніх років залишаються значення показників “Інституції” та “Інфраструктура” (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка деяких показників ГІІ для України за 2010-2015 рр.

(місце – фрагмент)

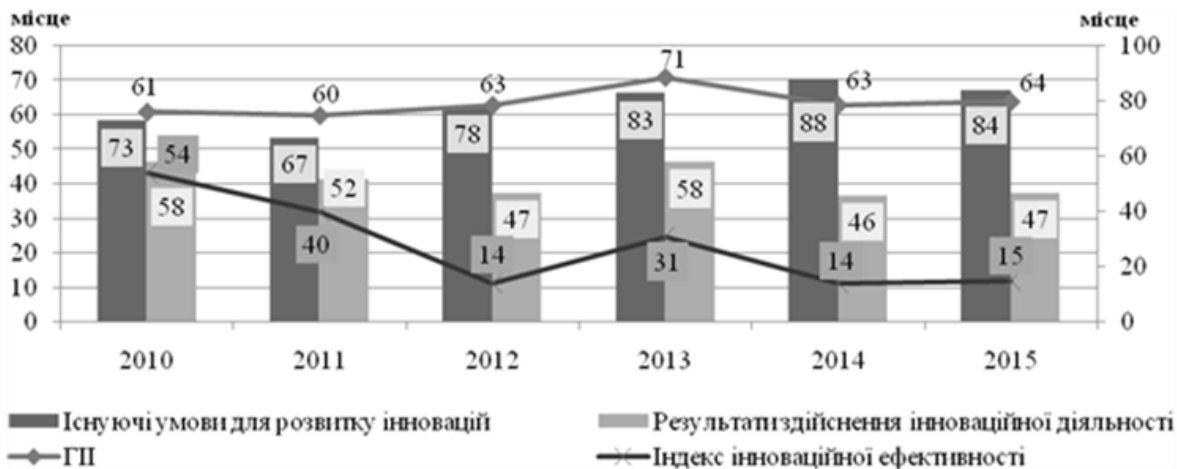
Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Інституції	101	103	117	105	103	98
Інфраструктура	68	101	98	91	107	112

Джерело: Доповіді серії “The Global Innovation Index” за відповідні роки. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.globalinnovationindex.org>

Індекс інноваційної ефективності, що доповнює загальний Глобальний індекс інновацій, показує, які країни краще за інших втілюють інноваційні ідеї в практичні результати. У цьому списку перші місця посідають країни, які мають хороші результати інноваційної діяльності, незважаючи на початкове більш слабе інноваційне середовище та інноваційні ідеї. Індекс розраховується на основі тих же показників та підіндексів, що й ГІ, шляхом рейтингування відношення Інноваційного вихідного індексу (результати здійснення інноваційної діяльності) до Інноваційного вхідного індексу (існуючі умови для розвитку інновацій).

За цим показником у 2015 р. Україні належить 15 місце серед 141 досліджуваної країни, що на 1 позицію нижче результатів 2014 р. (рис.1).

Наступний підхід до оцінки конкурентоспроможності економіки та, зокрема, інноваційного та науково-технічного розвитку, є *Глобальний індекс конкурентоспроможності (ГІК)*. За даними останньої публікації Індeksu, позиція України знизилася з 76 місця у 2014 р. - до 79 у 2015 р.

Джерело: Доповіді серії “The Global Competitiveness Report” за відповідні роки. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://reports.weforum.org>

Рис. 2 Динаміка ГІК та груп його складових для України

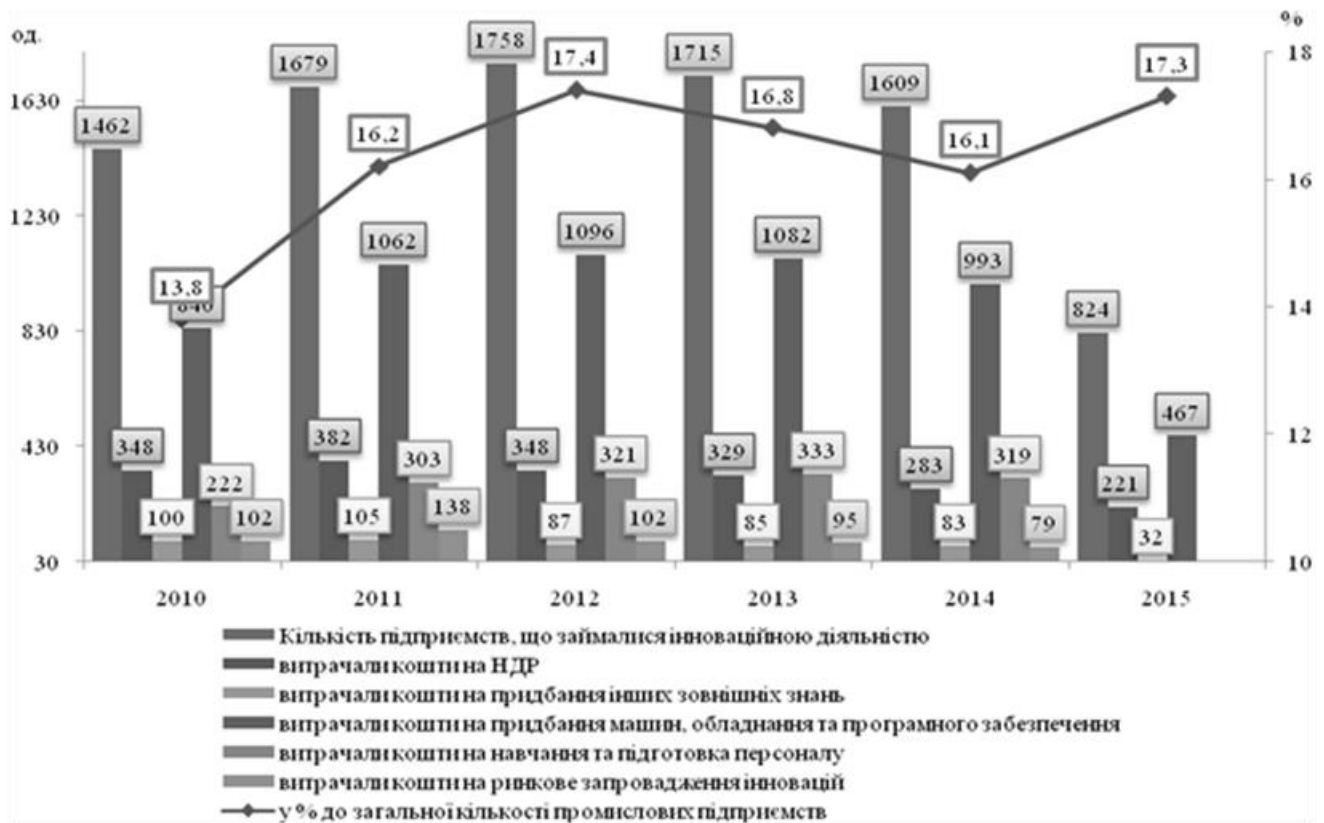
Значення рейтингів груп складових ГІК за 2010-2015 рр. свідчать про те, що з 2013 р. позиції груп “Інновації та фактори удосконалення” та “Підсилювачі продуктивності” покращувалися, але все ще залишаються низькими (рис. 2).

За підіндексом “Технологічна готовність”, який входить до підсилювачів продуктивності, Україна у 2015 р. на 86 місці, що є гіршим результатом, ніж у 2014 р. (85 місце) і 2010 р. (83 місце). На пониження рейтингу у 2015 р. мав вплив показник “Використання широкосмугового доступу до мережі Інтернет/на 100 осіб”(72 місце у 2015 р. проти 68 місця у 2014 р.).

У 2015 р. інноваційну діяльність у промисловості провадили 824 підприємства, або 17,3% обстежених промислових підприємств (рис. 3).

Із загальної кількості інноваційно активних підприємств здійснювали внутрішні та зовнішні НДР – 26,8%, придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 56,7%, придбання зовнішніх знань – 3,9%, інші роботи – 25,5% підприємств. У зв’язку із

зменшенням загальної кількості інноваційно активних підприємств на 54,4% у 2015 р. порівняно з 2014, зменшилися і частки підприємств за напрямками витрат.

Джерело:

Доповіді серії “The Global Competitiveness Report” за відповідні роки. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://reports.weforum.org>

Доповіді серії “The Global Innovation Index” за відповідні роки. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.globalinnovationindex.org>

Доповіді серії “Human Development Report” за відповідні роки. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/>

Доповіді серії “The Bloomberg Innovation Index” за відповідні роки. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.bloomberg.com>

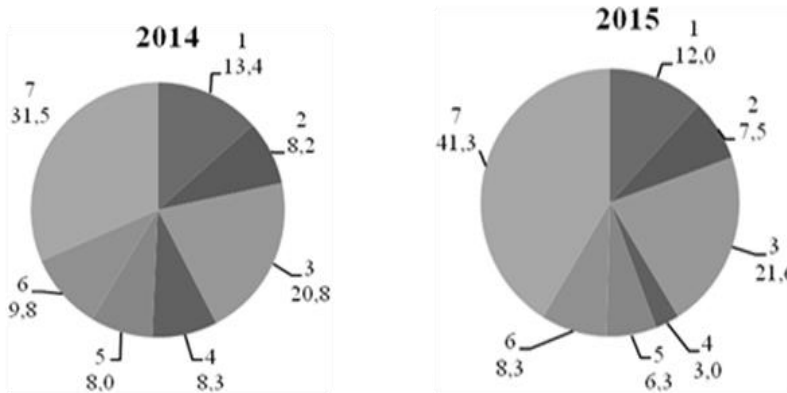
Рис. 3. Динаміка інноваційної діяльності підприємств України

За результатами проведених досліджень, інноваційна діяльність – є важливою складовою у розвитку держави. Інформаційні технології, на яких базуються інновації, швидко розвиваються, потрібно завжди не тільки цікавитися нововведеннями, але і впроваджувати їх у свої країні, це зможе підняти її на новий рівень, і, можливо, через декілька років, зможемо піднятися на вищу сходинку.

За видами економічної діяльності найбільша частка інноваційно активних підприємств припадає на виробництво харчових продуктів, напоїв, тютюнових виробів – 21,6% (рис. 4).

Інформаційна технологія здатна допомогти прогресивно спрямовувати свої дії на шляху по досягненню мети і всі методи, які застосовуються сприяють успіху. За допомогою інформаційних систем підприємства можуть з більшою точністю оцінювати ефективність всіх видів своєї діяльності; забезпечувати мотивацію менеджерів в плані

успішної реалізації розробленої стратегії. Важливість інформаційної революції на сучасному етапі не заперечує ніхто. Питання не в тому, чи буде інформаційна технологія робити значний вплив на конкурентну позицію підприємства, а в тому – де і яким чином буде відчуватися цей вплив. Підприємства, які усвідомлюють могутність інформаційної технології, здатні контролювати хід подій. Підприємства, які не реагують на цей фактор, будуть змушені змиритися зі змінами й виявиться, що вони не здатні боротися на рівних[6,с.145]. Заходи, які допоможуть посилити інноваційну діяльність на основі інформаційних технологій наведені на рис. 5.

- 1 - Виробництво машин і устаткування; ремонт і монтаж машин і устаткування
- 2 - Металургійне виробництво; виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування
- 3 - Виробництво харчових продуктів; виробництво напоїв; виробництво тютюнових виробів
- 4 - Оброблення деревини та виготовлення виробів з деревини та корка, крім меблів; виготовлення виробів із соломки та рослинних матеріалів для плетіння; виробництво паперу та паперових виробів
- 5 - Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря; водопостачання; каналізація, поводження з відходами
- 6 - Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції
- 7 - Інші види економічної діяльності

Джерело: Доповіді серії “The Global Innovation Index” за відповідні роки. Електронний ресурс. – Режим доступу:<http://www.globalinnovationindex.org>

Рис.4. Галузевий профіль інноваційно активних підприємств України

При впровадженні запропонованих заходів спрямованих на активізацію інноваційної діяльності, як підприємства, так і країни в цілому, слід враховувати не тільки фактори формування інноваційної системи країни, але й зіставляти та аналізувати цілі впровадження інновацій з цілями розвитку регіонів. Також важливим є подальше удосконалення і використання досвіду кожної країни, хоча повністю його застосовувати

не можна, а лише зважаючи на специфіку держави, проте безсумнівно є те, що інноваційна модель розвитку призводить до дуже гарних результатів.

1

- дотримуватися курсу, що буде спрямований на інновації;
- створити інноваційний клімат в державі;

2

- час від часу створювати замкнуті зони, в рамках яких формується інноваційне середовище, сприятливе для розвитку інноваційної діяльності;

3

- побудувати власну стратегію інноваційних змін, проаналізувавши та зібравши необхідну інформацію, яка б зрушила суспільство до активних дій, будівництва інноваційної культури;

4

- вдосконалювати інформаційна підтримка та покращувати координацію дій суб'єктів інноваційної діяльності;

5

- державне стимулювання інноваційної діяльності, збільшення фінансових ресурсів для забезпечення наукових досліджень та впровадження інноваційних розробок;

6

- створення єдиної функціонуючої національної інноваційної системи, яка формується на різних рівнях та має високоефективну систему комунікацій, запровадження новітніх методів передачі та обробки інформації в усіх сферах діяльності, забезпечення інтеграції України в світовий інформаційний простір;

7

- формування загальнодержавної системи автоматизованого пошуку, збору, накопичення, аналітичної обробки, систематизації, консолідації, зберігання, розповсюдження і надання інформації в сфері науково-техно-логічного та інноваційного розвитку, єдиної системи обліку електронних інформаційних ресурсів держави;

8

- сприяння розвитку організаційно-фінансової інфраструктури інноваційної діяльності з забезпечення узгодженої дії в системі: “наука–технологія–виробництво–ринок”.

Джерело: розробка автора.

Рис. 5. Заходи посилення інноваційної діяльності

Висновки та пропозиції. На основі аналізу факторів впливу на активізацію інноваційної діяльності підприємств та виявлення проблем, які перешкоджають, доцільно запропонувати шляхи їх вирішення на різних рівнях управління. Якщо брати до уваги мікрорівень, то необхідно прискорити використання та впровадження нововведень на засадах програм мотивування працівників; створення «бюджету інноваційної діяльності» з метою залучення інвесторів для проведення інноваційного оновлення виробництва; підготовки та формування відповідних компетентностей персоналу для високотехнологічних галузей; проведення маркетингових досліджень з метою виявлення попиту та інформування споживачів про товари та послуги. На макрорівні доцільно запровадити вдосконалення нормативно-правової бази для забезпечення розвитку інноваційної системи України та удосконалити механізми державного стимулювання інноваційної активності підприємств.

Таким чином, інноваційна діяльність нині перетворилася на один із найважливіших чинників ефективного функціонування та розвитку господарських систем в умовах ринкової економіки. Цю діяльність необхідно постійно вдосконалити відповідно до об'єктивних вимог ринку, вона стає буде функціонувати, коли буде основана на чіткій політичній діяльності, досконалій методиці запровадження нововведень та оцінювання їх результативності.

Зазначені заходи дадуть змогу сформувати сприятливий інноваційний клімат, задіяти всі необхідні механізми та стимули для підвищення зацікавленості підприємств у впровадженні нововведень на основі інформації.

Література: Ганущак-Єфіменко Л. М. Інформаційне забезпечення управління інноваційним розвитком підприємств, об'єднаних у кластер / Л. М. Ганущак-Єфіменко // Актуал. проблеми економіки. - 2009. - № 10. - С. 161-165. - Бібліогр.: 10 назв. - укр. 2. Kanter R. M. The Change Masters: Corporate Entrepreneurs at Work. – London: Allen and Unwin. – 1983. – р. 20. 3. Олійник А.І. Інформаційні технології як основа і засіб реалізації інноваційних процесів в сучасній освіті : Дис... канд. наук: 09.00.10 - 2008. 4. Орлик О.В., Єсіна О.Г. Сучасні інформаційні технології в системі управління підприємством / О.В. Орлик, О.Г. Єсіна // Вісник соціально-економічних досліджень: Зб. наук. пр., 293-296 5. Пальчук О. І. / Інноваційна економіка як основа розвитку сучасного суспільства/ О. І. Пальчук // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. - 2013. - № 1 (69). - С. 247-252. 6. Савва О.П. /Роль інформації в досягненні конкурентоспроможності/ Савва О.П. // ВІСНИК КНУТД № 4 2007 р. 7. Сіленко А. /Інформаційні технології – новий імпульс для пошуку парадигми майбутнього суспільства / Сіленко А. // Політичний менеджмент — 2007. — № 3. — С. 96-112. 8. Харів П.С./Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів./ Харів П.С.// – Тернопіль: «Економічна думка»,2003 – 326с. 9. Шкода, М. С. Активізація інноваційної політики як чинник підвищення конкурентоспроможності національної економіки/ Шкода, М. С// ВІСНИК КНУТД №1 (95), 2016. 10. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, кредита, процента и цикла конъюнктуры): Пер. с нем. – М.: Прогресс, 1982. – 453 с.